

Róna-Tas András

Egy befejezetlen beszélgetés Kiefer Ferencsel

Barátságunk kezdete az idők homályába vész. Első találkozásainkkor feltűnt biztos, de szelíd ítélőképessége. Amikor 1992-től többen azon dolgoztunk, hogy biztosítsuk a magyar felsőoktatás, s ezen belül a nyelvészet oktatásának minőségét, sokszor kértem tőle tanácsot. Az Akadémián nem volt olyan a nyelvészetet, a nyelvtudományt érintő ügy, amelyet nem beszéltünk volna meg. A hagyományos értelemben „nem jártunk össze”. Néhányszor voltam a lakásán, de legtöbbször az Akadémia egy csendesebb sarkában ültünk le, vagy az eszpresszóban, a kávézóban. Sokat utaztunk együtt az Akadémia kocsijain. Együtt jöttünk be az ülésekre, s megvárva egymást, együtt mentünk haza. Mindig azt kértem, előbb őt vigyék haza, részben, hogy ő hamarabb hazaérjen, estefelé már fáradt volt, de még inkább azért, mert így több időnk volt megkezdett beszélgetéseinket befejezni. Amikor a nyelvészetet érintő döntéseket kellett hozni, felvettük a telefonkagylót és soha nem tettük le úgy, hogy nem jutottunk egyetértésre.

Persze, és ez barátok között természetes, voltak vitáink is. Utolsó beszélgetésünkön jeleztem, hogy találkozunk kellene, hogy egy ügyet megbeszéljünk. Meg is állapodtunk, hogy amint kissé lenyugszanak a vírus körülmények, folytatjuk a megkezdett beszélgetést. Erre már nem kerülhetett sor. Ezért most a dialógus monológussá alakul.

A nyelvtudomány történetének rendező szempontjairól beszélgettünk. Véleménye formálódott és egy ponton el is mondta a Kálmán László által szerkesztett kitűnő *Szósztátyár* című műsorban. Ezt a közvetítést ismételték meg a rádióban, mikor értesültek haláláról. Úgy látta, a magyar nyelvtudománynak két fő áramlata van, egy modern, a strukturalista, generatív nyelvelméletet követő és a másik, a hagyományos, konzervatív. Én arra hívtam fel a figyelmét, hogy ez kissé olyan mint Kipling hét vak embere. Más van a kezünkbe és ezért másként látjuk a nyelvtudomány lényegét. Nem vonom kétségbe, hogy az általa, és nagyon sokan mások által is használt felosztás lehetséges, de csak az egyik a lehetségesek között.

A nyelvtudomány a nyelv működését, szerkezetét funkcióját tárja fel. Az az értékelő elméleti keret a jobbik, amely a nyelv általános, részleges és egyedi sajátosságaira is tekintettel, tud új felfedezéseket tenni. Abból kell kiindulni, hogy minden természetes nyelvnek két, egymástól elválaszthatatlan oldala van: egyfelől van szerkezete és funkciója, másrészt van történe. ***Nincs szerkezet történet nélkül, és nincs történet szerkezet nélkül.*** Kutatási célból el lehet őket választani, de csak akkor, ha nem feledkezünk meg arról, hogy itt ugyanannak a dolognak két oldaláról beszélünk.

A nyelvi struktúra és a nyelvi struktúrák történetének elválasztása Saussure-rel kezdődik, emlékezzünk a híres sakk példára, Chomskyval folytatódik és természetesen százfelé ágazott tovább. Az új paradigma új eredményeket hozott. Sérült azonban a nyelv mint egész, szemlélete. Fel kell ezért tennünk a kérdést: van-e olyan elv, vagy vannak-e olyan elvek amelyek mentén el tudjuk helyezni a nyelvtudományt a többi tudományok rendszerébe. Úgy gondoljuk-e, hogy a nyelvtudomány csak önmagában érték (biztosan az), vagy adhat-e valamit más tudományok számára is? Ennek a kérdésnek a megválaszolása ma létkérdéssé vált. Ha a nyelvészek nem tudják felmutatni jelentőségüket a többi tudomány számára, helyzetük el fog jelentéktelenedni.

Azt gondolom, hogy a válasz erre egyszerű és könnyen belátható. A szinkron, a strukturális, a generatív nyelvészet a nyelvet létrehozó emberi agy sajátosságait segíti feltárni. Egy kognitív, hálózati rendszerbe enged bepillantást olyan oldalról, amelyet elektródákkal, neutron-hálózatok modellálásával nem lehet elérni.

A történeti nyelvészet az ember, az emberiség, a népek és a nemzetek történetének olyan titkaira derít fényt, amelyet írásos források, régészeti tárgyak és genetikai haplotípusok nem képesek megragadni. Foglalkozik például a történettudomány olyan kérdéseivel, mint népcsoportok azonosságtudata, vándorlása, érintkezéseik, kulturális kölcsönhatásaik.

Mindennek summája, hogy az egyetemes és a magyar nyelvtudomány történetének vizsgálatát érdemes lenne abból a szempontból is megcélozni, hogy mivel járult, járul hozzá a többi tudományok eredményeihez.

Tudom, hogy egy olyan kérdést vettem fel, amelynek irdatlan irodalma van, amelyet itt nem feladatom megidézni. Egy félbemaradt beszélgetést akartam befejezni, és nem hiszem, hogy sikerült. De a feltett kérdések talán segítenek a közös tovább gondolásban.

Kiefer Ferencre jellemző volt, hogy nemcsak gondolatokat adott, hanem gondolatokat provokált is. Ezt pedig mindörökké velünk marad.

Köszönöm, Feri.